

AZ ÖTVENÉVES ADY

Mindössze ötven éve annak, hogy Ady Endre Erdmindszenten született, s ebből is kilenc év már a költőnek síron túli életébe esik. Negyvenegy év rövid egy emberi életnek. Igaz, hogy Petőfié jóval kevesebb ideig tartott. Csakhogy Petőfi a magyar dicsőség hajnalán halt meg. Akarta, kívánta a halált a szabadságharcnak, a testvériség és egyenlőség nagy eszméinek abban a dicsőséggel teljes dekorációjában, amelyet a sors kegye azután valóban kiutalt neki. Petőfi Illés tüzes szerkerén ragadtatott az égbe, fiatalságának, lelkesültségének érintetlen szépségében, anélkül hogy erre a rajongó lélekre a haláltól való félelem csak egyetlen árnyékot is vetett volna.

Mennyivel más volt Ady élete s ennek az életnek tragikus betetőződése. A halál megérzése, a halálnak mindenben való vizionárius látása kiérződik költészetének úgyszólván már legelső akkordjaiból. Kicsinyes, felületes megítélés volna azt gondolni, hogy Adynak ez a sarkáihoz nőtt halálfélelme végzetes betegségéből származott. Kivételesen erős és egészséges fizikumával könnyen le tudta volna győzni a veszedelmes kór következményeit. Az örökké nyugtalanító halálérzés nála sokkal mélyebbről gyökerezett.

Egész élete és egész költészete az egy szál embernek, a reménytelenül magára hagyott gyöngének kétségbeesett harca a sötét biztonsággal és a feltartóztathatatlan erővel bekövetkező végzet ellen. Lehetett-e reménye a győzelemre vagy csak a félig kielégítő megalkuvásra is abban a harcban, amelyet a pénz, az ős Kaján, a magyar ugar ellen indított? Találhatott-e nyugvópontot azokban a gyökerestül kitépett problémákban, amelyekkel a maga istenét, a maga szerelmét és a maga boldogságát kereste? Petőfi előtt végső célként vilá-

gosan és mindent kielégítően állt a francia forradalom romantikus álma. De mivel tudhatta volna Ady kioltani gyötrő szomját a jobb és igazságosabb élet után? Nem volt egyetlen politikai párt, nem volt egyetlen vallásos mozgalom még a legmesszebbi jövő pirkadatán sem, amelynek jelszavaira kedve lett volna felesküdni.

A kor, amelyben élt, egymás után adogatta fel számára borzalmas kérdőjeleit, anélkül hogy a megoldásnak csak leghalványabb reményével is megajándékozta volna. Hiszen ma, a szellemi és gazdasági élet szörnyű csődje után is, aligha tudnánk más választ adni sajtó kérdéseire, mint azt, hogy talán majd egyszer visszatérnek a békebeli idők, amelyeknek pedig minden kényelme, minden sokrétegű elfinomultsága az ő lelke számára tüzes vasketrec volt, amely szárnyait nem duzzasztotta, hanem tövig leégette. A tegnap és a ma között talán ez az egyetlen különbség, hogy ma már tudjuk, mi várt ránk, hogy ma már annak az örvénynek a legmélyén vagyunk, ahová akkor még, csak zuhantunk.

Ady gyötrelmét csak fokozta az, hogy bár ösztönösen érezte a világválság közeledését, mégsem nézhetett sohasem a kikerülhetetlen rém szemébe. Ő a képzeletében élte meg, ami számunkra valóság lett. A képzeleti megélés pedig nemcsak nagytítja a borzalmakat, hanem pillanatnyi megállást, legcsekélyebb elszórakozást sem engedhet meg magának éppen azért, mert semmi bizonyossal, de minden lehetővel kell folytonosan számolnia.

Ady költészetének egyik legmeghatóbb és legembe-ribb vonása az a reménytelen küzdelem, ahogy emberi vágyait, egyéni álmait ki szeretné menteni a pusztulás sorsszerű megéléséből s a szívét jégcsapokkal szorító örökös halálérzésből. Nem kedvtelésből birkózott a természetfölötti élet óriás problémáival. Nem tellett abban legcsekélyebb öröme sem, hogy ahová csak lépett, mindenütt fájának elkövetett hibái s az aránytalanul súlyos bűnhődés került elébe. Szabadulni akart a költői sors zord kasszandraságától. Epekedett a földi élet örömei után, s mindent, vitatott hírnevet és megmérgezett dicsőséget szívesen odaadott volna, ha ihat

az élet tiszta forrásvizéből, anélkül hogy a sötét felhők árnyékot vetnének rá.

Ezt az ötvenedik évet is, amikor rég kimúlt életének már csak az emlékét idézzük, mennyire másképp szerette a mámor gyorsan múló perceiben maga elé festeni. Hogy kívánta a szép öregkort, a meghitt, boldog családi környezetet. Végigsír egész költészetén ősei nyugodt, emberséges életének, áhítása. Szerette a búzatermő földet, szerette rózsaillesztos kert közepén a békés falusi kúriát, ahol mint a birtokot, úgy az élet bölcs és harmonikus szemléletét is kézzől kézre adják apák a fiúknak.

De ha úgy szerette, és csak az egyszerű élet örömeit szerette, miért kellett kitörnie a kis szilágysági házból, ahol a szülők még ma is folytatják az ősök békés életét? Miért kellett az étellel, jól bevált tanításokkal kikötnie? Harsogva, kötekedő fiatalsággal énekelte, hogy új vizekre száll. Megtagadta a szürke hegedősök és a szürke hagyományok rendjét. Magához emelte még az utcák rongyát is, csakhogy büszke göggel tudunkra adja, hogy más szívvel, más lélekkel és más akarással jött a világra, mint mi. Maga választotta sorsát — így okoskodnak a bölcs erkölcsi prédikátorok —, s azon nincs mit sajnálkozni, ha könnyelmű és bűnös életének gyászos következményei rászakadták.

Pedig nincs igazuk a bölcs prédikátoroknak. Nem ő választotta sorsát, hanem a sors őt. Nem neki volt szüksége arra, hogy egy egész korszellem megtestesülése legyen, hanem ennek a korszellemnek volt szüksége rá, amely elhívta őt, és zsenijének kiváltságos hangszerén eljátszotta a anaga melódiáját. Komor és zord melódia, mint az a kor, amelynek lelke benne él. Talán vigasztalás, megnyugvás, megoldás sincs benne. Borzalmas jajkiáltás, szívet felverő zokogás, amelylyel egy egész élet, egy egész világ a megsemmisülésbe zuhan. És mégis benne van a kitisztulás ígérete, a megváltást nyújtó erő forrása.

Mi, akik Adynak kortársai voltunk, s képzeletünket és lelkünket egy összeomlott világból hoztuk át a mai-ba, Ady továbbélését és továbbhatását világosan nem is láthatjuk. Mi, akármennyire is nem akarnánk, csak

folytatni tudjuk volt életünket. Az új világ emberei azonban máshonnan indulnak el, s a maguk szempontjai szerint válogatnak abból, amit mi örökségül rájuk hagyhatunk. Ady Endre már réges-rég az övék. Tudunk, beleegyezésünk nélkül társították magukhoz úgy, ahogy ők akarták, s képet faragtak róla a maguk ízlése szerint. Náluk vár Ady tragikus költészetére a megtisztulás. Náluk vár Ady elmúlhatatlan lelkére mindazoknak az örömöknek megélése, amikre életében hiába vágyódott. És talán náluk vár Adyra az a szép, tiszta öregkor is, amely elmerengve nézhet vissza nagy alkotásokra, dús lombossá terebélyesedő egykori növénydékfákra. Hogy tőlünk így elszakadhatott, s hogy velük annyira összeforradhatott, ez az ötvenéves Ady Endre nagy diadala.